Univerzita Pardubice

Fakulta restaurování

ODKRYTÍ A RESTAUROVÁNÍ ČÁSTI NÁSTĚNNÉ MALBY S ILUZIVNĚ MALOVANÝMI FAJÁNSOVÝMI KACHLY

ve výklenku za dveřmi v malé místnosti v bytě ve 2. NP, Lázeňská ulice 9,

č. p. 289/III., Praha 1 – Malá Strana.

Bakalářská práce

Autor práce: Petra Hamplová

Vedoucí práce: akad. mal Josef Čoban

2011

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování
Akademický rok: **2010/2011**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	**Petra Hamplová**
Osobní číslo:	**R08015**
Studijní program:	**B8206 Výtvarná umění**
Studijní obor:	**Restaurování a konzervace nástěnné malby a sgrafita**
Název tématu:	**Odkrytí a restaurování části nástěnné malby s iluzivně malovanými fajánsovými kachly ve výklenku za dveřmi v malé místnosti v bytě ve 2.NP, Lázeňská ulice 9, čp. 289/III., Praha 1 - Malá Strana.**
Zadávající katedra:	**Ateliér restaurování malby a sgrafita**

Zásady pro vypracování:

Praktická část bakalářské práce: Po provedení rozšířeného sondážního průzkumu, odebrání vzorků k laboratornímu průzkumu a jeho vyhodnocení, odstraníte druhotné souvislé novodobé nánosy z levé části nástěnné malby ve výklenku za dveřmi. Následně připravíte k posouzení návrh na restaurování. Po schválení vedoucím práce jej realizujete podle památkáři schváleného návrhu, pod dohledem vedoucího práce, pracovníka NPÚ a majitelem bytu. Po ukončení restaurátorských prací zpracujete dokumentační materiál a získané poznatky využijete v badatelské práci tak, aby vyhovovaly zákonu o státní památkové péči č. 20/1987 Sb. ve znění všech dodatků a vyhl. MK ČR č. 66/1988 Sb.k uvedenému zákonu. Práci provedete v návaznosti na restaurování BcA. Františky Hamsíkové. Jedná se cca o 3/5 plochy průčelí, celou levou kolmou boční stěnu a cca 3/5 podhledu výklenku. Po formální stránce dodržíte pravidla psaní bakalářských prací, stanovená na FR UPce. Teoretická část bakaláské práce: Ornament v Beuronském umění. Odborný garant teoretické části: PhDr. Helena Čižinská Zásady pro vypracování: V teoretické části bakalářské práce se budete zabývat ornamentem v Beuronské nástěnné malbě, který byl nedílnou součástí Beuronského umění. Nejprve charakterizujete pojem beuronského Gesamtkunstwerku a na příkladech významných dochovaných staveb dohledáte a typologicky utřídíte vlivy egyptského, starokřesťanského, byzantského umění a středověkých římských bazilik, z jejichž výzdoby beuronské umění čerpalo. Pozornost je třeba věnovat i specifickému beuronskému písmu, které má objasňující i výtvarnou funkci. V mezích technických a organizačních možností práci doprovodíte obrazovou přílohou, dokumentující pojednávané téma. Po formální stránce dodržíte pravidla psaní bakalářských prací, stanovená na FR UPce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Praktická část: Slánský Bohuslav: Technika malby díl I., II. malířský a konzervační materiál, Praha 2003 Mora P., Mora L., Philippot p.: Conservation of Wall Paintigs, London 1984. Teoretická část: Hubert Krins, Die Kunst der Beuroner Schule, Beuron 1998; Helena Čižinská, Beuronská umělecká škola v opatství svatého Gabriela, Praha 1999; Helena Čižinská - Petr Poltavec, Schéma nástěnných maleb a nápisů v kostele sv. Gabriela v Praze; Dohledáte a použijete i další literaturu potřebnou ke zdárnému dokončení práce.

Vedoucí bakalářské práce: **ak. mal. Josef Čoban**
Ateliér restaurování malby a sgrafita

Datum zadání bakalářské práce: **30. října 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **15. srpna 2011**

L.S.

Ing. Karol Bayer
děkan

doc. ak. mal. Jaroslav J. Alt
vedoucí ateliéru

V Litomyšli dne 5. května 2011

Prohlášení:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré prameny a informace, které jsem v práci použila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č.121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Praze dne 10. 8. 2011 Petra Hamplová

© Petra Hamplová

ODKRYTÍ A RESTAUROVÁNÍ ČÁSTI NÁSTĚNNÉ MALBY S ILUZIVNĚ MALOVANÝMI FAJÁNSOVÝMI KACHLY

ve výklenku za dveřmi v malé místnosti v bytě ve 2. NP, Lázeňská ulice 9, č. p. 289/III., Praha 1 – Malá Strana.

Abstrakt

Téma praktické bakalářské práce je odkrytí a restaurování části nástěnné malby. Po provedení přípravných prací a rozšířeného sondážního průzkumu bylo přistoupeno k odstranění druhotných souvislých novodobých nátěrů z části malby. Byl vypracován návrh na restaurování, který byl realizován pod dohledem vedoucího práce, pracovníka NPÚ (Národního památkového ústavu) pro HMP (hlavní město Praha) a majitele bytu. Během restaurátorských prací byly odebrány vzorky k laboratornímu průzkumu a bylo provedeno jejich vyhodnocení. Po ukončení restaurátorských prací byl zpracován dokumentační materiál. Restaurátorské práce byly provedeny souběžně s restaurováním BcA. Františky Hamsíkové. Součástí práce bude stručné popsání historických souvislostí nalezené malířské výzdoby a její uvedení do dobového kontextu.

Klíčová slova: restaurování, Fajáns, kachle, Chinoiserie, Sterneggovský palác, Jan Jakub Stevens ze Steinfelsu.

UNCOVERING AND RESTORING OF PART OF THE MURAL (WALL PAINTING) WITH ILLUSIONALLY PAINTED FAIENCE TILES

In the niche behind the door in the small room of a 2nd floor apartment, Lázeňská street 9, No. 289/III., Prague 1 – Malá Strana.

Abstract

The subject of the practical part of this bachelor thesis is the uncovering and restoring of part of a wall painting. After the advance work and probe research the work was started by removal of secondary coherent coatings. The concept of actual restoring was prepared and then under the supervision of thesis supervisor, National Heritage Institute officer and the apartment owner it was carried out. During the restoring work were secured samples for laboratory testing and then the results were evaluated. The documentation of the restoring was prepared after the actual work was finished. The restoring work was being carried out at the same time as restoring work done by BcA Františka Hamsíková. Part of this thesis is also a brief description of historical background of discovered art decoration and its historical context.

Key words: restoring, Faience, tiles, Chinoiserie, Sterneggovský palác (Sterneggovsky House), Jan Jakub Stevens of Steinfels,

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce panu akad. mal. Josefu Čobanovi za veškerou pomoc a vstřícný přístup. Dále bych chtěla poděkovat panu PhDr. Martinu Mádlovi, Ph.D. a slečně BcA. Haně Čobanové za ochotné poskytnutí potřebných informací a obrazové přílohy a slečně BcA Františce Hamsíkové za spolupráci.

Obsah

ÚVOD…….....10

1. Lokalizace památky……...……...11
2. Údaje o akci……...…...11
3. Údaje o památce……11

PRVNÍ ČÁST.....12

4. Historie objektu…….……....12
5. Popis místnosti……..……13
6. Popis díla……..……14
7. Chinoiserie……15
8. Fajáns……..…….…….16
9. Příklady některých realizací……..……17
   9.1. Zámek Český Krumlov…….……17
   9.2.Lobkovický Přehořovský palác……..……...……...18
   9.3.Velkopřevorský palác…….…….18
10. Jan Jakub Stevens ze Steinfelsu (1651–1730)……..19
11. Identifikace autora……20

DRUHÁ ČÁST – RESTAURÁTORSKÁ DOKUMENTACE……..22

12. Restaurátorský průzkum……...22
13. Návrh na restaurování……..……23
    13.1. I. etapa…….……23
    13.2. II. etapa…….……23
14. Nedestruktivní UV průzkum……..…….…….24
15. Destruktivní průzkum – odběr vzorků pro laboratorní analýzu…….……..24
16. Průběh restaurátorských prací…….…….25
17. Použité materiály……..…….……...27
18. Doporučení……..…….……...27
19. Závěr…….…….……..28
20. Literatura……..……...29

21. Obrazová příloha……30
22. Grafická příloha……..……55
23. Textová příloha……...……57

Počet stran textu	29
Počet fotografií	106
Počet grafických příloh	2
Počet textových příloh	1

ÚVOD

Cílem mé bakalářské práce bylo odkrytí a restaurování části nástěnné malby s iluzivně malovanými fajánsovými kachly ve výklenku za dveřmi v malé místnosti v bytě ve 2. nadzemním podlaží, Lázeňská ulice 9, č. p. 289/III., Praha 1 – Malá Strana. Po provedení přípravných prací MgA. J. Duchanem a rozšířeného sondážního průzkumu bylo přistoupeno k odstranění druhotných souvislých novodobých nátěrů z levé části nástěnné malby dveřního výklenku. Byl vypracován návrh na restaurování, který byl realizován pod dohledem vedoucího práce, pracovníka NPÚ pro HMP a majitele bytu. Během restaurátorských prací byly odebrány vzorky k laboratornímu průzkumu a bylo provedeno jejich vyhodnocení. Po ukončení restaurátorských prací byl zpracován dokumentační materiál a získané poznatky byly využity pro zpracování badatelské práce. Restaurátorské práce byly provedeny souběžně s restaurováním BcA. Františky Hamsíkové. Jednalo se cca o 3/5 plochy průčelí, celou levou kolmou boční stěnu a cca 3/5 podhledu výklenku.

Ve své práci jsem stručně popsala historické souvislosti nalezené malířské výzdoby a pokusila jsem se o jejich uvedení do dobového kontextu.

1. Lokalizace památky

Kraj: Středočeský

Objekt: Dům „U zlaté husy“ (palác Sterneggovský)

Lázeňská ul. 9. č. p. 289/III., 110 00 Praha 1 – Malá Strana.

Rejstříkové číslo: nemovitá památka 39308/728

2. Údaje o akci

Objednavatel: Jana a Peter Drayne

Zhotovitel: De arte, spol. s r.o., Mejstříkova 609, 149 00 Praha 4 – Háje, IČO 45786321,

DIČ: CZ45786321, zastoupená jednatelem Josefem Čobanem, akad. mal.,

licence MK ČR 14.315/90-PP

Restaurátoři: BcA. Františka Hamsíková, Petra Hamplová, přípravné práce MgA. Josef Duchan

3. Údaje o památce

Název díla: Dokončení odkrytí a restaurování nástěnné dekorativní malby secco na vápenných omítkách na kolmých stěnách a podhledu výklenku za dvoukřídlými dveřmi v menší místnosti 2. nadzemního podlaží bytu v domě „U zlaté husy“ (palác Sterneggovský) Lázeňská ul. 9, č. p. 289/III., 110 00 Praha 1 – Malá Strana.

Doba vzniku malířské výzdoby: prozatím nedatováno, přibližná datace začátek 18. století

Autor: neznámý, prozatím neurčeno

Technika: seco na vápenných nátěrech a vápenných omítkách, zdivo smíšené

Rozměry: největší výška výklenku 2,35 m, největší šířka výklenku 1,2 m, hloubka výklenku cca 0,48 m (cca 5,7 m^2)

PRVNÍ ČÁST

4. Historie objektu

Dům „U zlaté husy“ (Sterneggovský palác) vznikl na gotických základech a byl přestavěn pozdně goticky a renesančně (před rokem 1598). V 17. století patřil dům Vratislavům z Mitrovic, ale byl poškozen při saské okupaci Prahy v roce 1631 a ještě před koncem války roku 1639 přešel na Lažanské z Bukové. V roce 1673 byla od majitelů sousedního domu „U bílého jednorožce“ odkoupena věž. Mezi lety 1686–1699 proběhla další rozsáhlá úprava interiérů zásluhou Barbory Františky Thunové, roz. ze Salmu. Dům nadále zůstával v majetku šlechty, ale navenek nebyl příliš výstavný. Až v roce 1735 získali dům Sterneggové, kteří ho stavebně upravili. V této době byla stavba již třípatrová. Se stavebními úpravami částečně souvisí i presentovaná výzdoba interiéru. V hlavním sále druhého nadzemního podlaží, ležícího v severní polovině uličního traktu, byla roku 1774 Leopoldem Seidlem zhotovena rozsáhlá, na plátnech a kovových deskách provedená malířská výzdoba stěn, doplněná na kolmých stěnách pod fabiony dřevěným obložením se zrcadly. Tato výzdoba má jednotnou koncepci a je tvořena sedmi různě rozměrnými medailony, které po stranách přecházejí do iluzivní malované architektonické výzdoby, doplněné figurální stafáží, zvířaty, květinovými a ovocnými festony. Náměty maleb v medailonech jsou mytologické, starozákonní, novozákonní a historické. Na starší štukovou výzdobu stropu, nad zmíněnými olejomalbami L. Seidla, navazuje pravděpodobně mladší nástropní malba v centrálním oválném zrcadle s figurami Venuše, Merkura a Parise. Ve vedlejším čtvercovém sále je též bohatá štuková výzdoba stropu s kruhovým zrcadlem, ve kterém je olejomalba na plátně připisovaná Janu Petrovi Molitorovi, která byla přenesena do vstupní haly bytu v roce 2011. Důvodem byl nález barokní malby fresco seco Pygmalion, připsaný J. J. Steinfelsovi. Ve dvorním traktu navazuje na tento čtvercový sál salónek s alkovnou. Fabion salónku má štukovou rokokovou výzdobu z druhé poloviny 18. století a stěny zdobené stucco lustrem. Za prvního dědice Leopolda ze Sterneggu v roce 1780 získal dům fasádu, která má již klasicistní prvky.

Současná podoba paláce pochází z pozdně barokní adaptace ze 60–70. let 18. století. Jedná se o řadový třípatrový dům lichoběžníkového půdorysu. Součástí domu je na severní stěně věž johanitského opevnění. Dům má obdélníkový dvůr, za kterým byla dříve

hospodářská zázemí, v současné době je dvorní část domu přestavěna na dvoupatrový trakt, do uliční strany se třemi patry.[1]

5. Popis místnosti

Čtvercová místnost, která je součástí bytu ve 2. nadzemním podlaží a zmíněná výše jako malý sál, leží na jižní straně uličního traktu s okny vedoucími do Lázeňské ulice. Jedná se o místnost se štukovou výzdobou stropu, fabiony a pod nimi probíhající štukovou římsou. V centrální části je kruhové zrcadlo se štukovým profilovaným rámem a olejomalbou na plátně, umístěnou na dřevěné rámové konstrukci, jejíž autorství je připsáno Janu Petrovi Molitorovi. Téma obrazu je Alegorie Spravedlnosti a Míru. V roce 2008 byl proveden v tomto podlaží restaurátorský průzkum, který předcházel celkové rekonstrukci 2. nadzemního podlaží. Na základě průzkumu bylo rozhodnuto, že tato olejomalba bude ze stropu sejmuta a restaurována. Po sejmutí obrazu byla ve štukovém zrcadle nalezena další nástropní nástěnná malba fresco seco. Jedná se o výjev „Pygmalión.[2]“ Pravděpodobným autorem malby je Jan Jakub Stevens ze Steinfelsu(1651–1730). Na stěnách místnosti nebyla nalezena malířská výzdoba, v současnosti jsou pouze rámovány vyřezávanými a lokálně zlacenými dřevěnými lištami pro textilní tapety na dřevěných rámech, které navazují na dřevěné obložení ve výšce soklu. Dekorativní lišty rámují tři okenní otvory. Do prostoru mezi okny jsou do dřevěných obložení vložená úzká a vysoká zrcadla ve vyřezávaných a lokálně zlacených rámech. V oknech jsou dřevěné okenice. Lišty dále rámují i tři dveřní otvory, nad kterými jsou celoplošné dřevěné supraporty s řezbářsky provedenými rostlinnými girlandami – vše z roku 1774. Dveře, které vedou do malého salónku a dveře do hlavního sálu jsou průchozí. Třetí dveře, které vedou v ose s dveřmi hlavního sálu, jsou pouze architektonickým doplňkem. Za nimi se nachází hluboký výklenek, krytý dveřmi. Za touto zdí pokračuje v těsné návaznosti

[1] VLČEK, Pavel a kolektiv: Umělecké památky Prahy, Malá Strana, Akademia Praha 1999, str. 398.

[2] KREJČÍ, Vilém a kolektiv: Slovník antické kultury. Praha Svoboda, 1974. str. 519. Pygmalion byl kyperský král, který se zamiloval do sochy bohyně Afrodíty. Podle pozdější verze pověsti byl sochařem, který vytvořil bohyninu sochu ze slonoviny a zamiloval se do ní. Afrodita vyslyšela Pygmalionovy prosby a sochu oživila. Tak byla stvořena Galaate, kterou Pygmalion pojal za manželku. Jejich dcerou (podle jiné verze synem) byla Pafos. Její jméno dnes nese město Pafos.

sousední dům čp. 290/7. Není známo, jestli byly tyto stavby v minulosti někdy propojené. Ze strany sousedního domu není dveřní otvor jednoznačně patrný.

Dveřní výklenek sloužil v minulosti pravděpodobně jako vitrína pro vystavení skla či porcelánu. Prostup to jistě nebyl, protože na povrchu nalezených maleb nejsou výrazné stopy po otěru nebo jiných defektech, běžných ve dveřních špaletách. Ve výklenku byly police, které přesně kopírovaly a dodržovaly velikost mezi obklady. Po obvodu toho to výklenku bylo patrně v minulosti dřevěné lišty nebo obložky, které rámovaly výklenek ještě před osazením dveří v době okolo roku 1774, kdy došlo v interiérech tohoto bytu ve 2. nadzemním podlaží k rozsáhlým úpravám, pravděpodobně i stavebním. Do dnešní doby se zachovaly dva úlomky, na kterých pokračuje lineární tmavě modrá malba, která souvisí s nalezenou nástěnnou malbou. Během zmíněných stavebních prací byl zřejmě výklenek opatřen dvoukřídlými dveřmi, na které navazuje dřevěná supraporta a dřevěné rámování stěn a soklů. Výklenek se tímto stává zavíratelnou skříní.

6. Popis díla

Dveřní výklenek je na čelní stěně, na obou bočních stěnách i na podhledu vymalován iluzivní malbou fajánsových kachlů. Výzdoba výklenku je iluzivní nápodobou fajánsové keramiky. Bílo modrá kombinace barev a orientální náměty mají předlohu v čínském porcelánu. Chinoiserie byla v 17. století velmi žádaným artiklem.

Malba je rozvržena do schématu pravidelné sítě, která udává všem kachlům přibližně stejný čtvercový tvar (cca 24 x 24cm – 23,5cm), odchylky rozměrů kachlů jsou způsobeny nepřesností vyzdívky výklenku[3]. Celkem se ve dveřním výklenku nachází přesně 100 kachlů. Do každého čtverce je vepsaná kružnice. Rozvržení kružnic bylo provedeno do vlhkého vápenného nátěru. Na omítce je dobře patrná rytá kresba ostrým kovovým kružidlem a na některých kachlích jsou dobře vidět středové vpichy po jehle. V každém rohu kachle je drobný ornament. Je sice malován volně, ale dodržuje jednotné schéma. Technika malby má charakter volné štětcové kresby chiaroscurové barevnosti ve škále světle modrých a šedomodrých tónů. Kresba je provedena systematicky ve dvou odstínech modrých tónů. Světle modrá naznačuje modelaci světlem a stínem, tmavomodrá je použitá na kontury

[3] viz. Grafická příloha

a hlubší stíny. Jako podklad malby je celý výklenek podložen světle šedou barvou. Motivy jednotlivých kachlů se neopakují, každý výjev je originální. Jednotlivé výjevy jsou malovány v jednom plánu. Prohloubení prostoru nebo náznaky perspektivy se objevují zřídka. Nejčastějším námětem je jednoduchá krajina s drobnou architekturou. Drobné stavby nesou většinou znaky evropské architektury (kostelíky, kapličky, mosty, fontány), ale jsou zde zobrazeny i orientální meditační přístřešky, věže, nebo rozhledny. Rozmanitost námětů je zastoupena i v tématech vegetativních, ve znázornění jednoduchých postav a zvířat. Každá kachle by mohla být samostatnou miniaturou, ale v součtu všech kachlů celého výklenku se účinek umocňuje a vytváří harmonický celek. Mezi nejoriginálnější témata patří výjev rikši, dopravního prostředku, kdy je lidskou silou poháněn malý vozík. Na tomto výjevu jsou tři postavy, jedna táhne vozík, druhá sedí v rikše a třetí se ve stoje veze vzadu. Na jiném výjevu je meditující postava, nad kterou sluha přidržuje slunečník. Slunečník je často používaným detailem. Vyskytují se zde také postavy, rozjímající pod košatým stromem, téma poutníků, kráčející exotickou krajinou, nebo postava s poutnickou holí, kráčející na most a mířící ke stavení, které může být kostelem, nebo jen běžným domem. Přestože některé domy stojí na kopci, vedou k nim schodiště, mají věže a působí dojmem sakrální architektury, nenachází se na jejich střechách symbol kříže, ale pouze vlaječky, nebo korouhvičky. Najdeme zde i postavu, která nese na podnose zřejmě pečeni ptáka. Mezi další originální výjev patří malba dromedára, nebo pštrosa. Volná štětcová kresba na některých výjevech nedovoluje zcela rozpoznat konkrétní detaily a tím podrobně rozpoznat znázorněná téma, záleží proto i na fantasii diváka jak si danou scénu interpretuje. Mezi dobře rozpoznatelné výjevy je ještě nutné zmínit malby plachetnice na moři a různé typy zurčících fontán.

7. Chinoiserie

Je francouzský termín, který znamená „Chinese-esque“ (v čínském stylu). Čínské umělecké vlivy přicházejí do Evropy v druhé polovině 17. století. Vyznačuje se používáním čínských námětů, jako jsou charakteristické postavy, architektura a pohledy na imaginární čínskou krajinu. Chinoiserie je styl, který měl ztělesňovat ideální čínský svět, který je kultivovaný a civilizovaný. Popularita chinoiserie vrcholí kolem poloviny 18. století. Uplatňuje se v napodobování čínských exteriérů a interiérů. Celé pokoje byly vyzdobeny a vybaveny inventářem v čínském stylu. Součástí zahrad se stávaly pavilóny a drobné stavby

pagod.[4] Chinoiserie se uplatňuje také v imitování čínského porcelánu, který byl častou součástí výzdoby. Originální čínský porcelán byl v Evropě velice ceněný. Jednalo se o vzácné zboží. Už v 15. století se sice začal porcelán z Číny dovážet ve větším množství, ale jeho cena byla velmi vysoká. Jednou z prvních evropských napodobenin byla výroba tzv. Medičejského porcelánu v 15. století v Itálii. Tato keramika byla dekorována kobaltem, který napodoboval čínské vzory.[5] V 17. a 18. století se dále pokoušeli západoevropští keramici napodobit jeho výrobu, jejich snahy však mnohokrát selhaly. Receptura porcelánu byla vynalezena v roce 1708 v Míšni, do té doby byl čínský porcelán napodobován různými způsoby. Jedním ze způsobu napodobení čínského porcelánu byla technika fajáns.

8. Fajáns

Fajáns pochází (z franc. *faïence,* it. *Faenza*). Je to druh hrnčířských výrobků nažloutlé nebo načervenalé barvy, které jsou pokryty bílou neprůhlednou glazurou. Jsou považovány za jemnou keramiku, i když svým vzhledem často připomínají porcelán.

Nejstarší známé hliněné glazované (fajánsové) nádobí na světě pochází z Egypta, z období 3300 př. n. l se rozvíjely kolem roku 4000 př. n. l. v Egyptě nebo v Mezopotámii. Fajáns, často také zvaná egyptská pasta, která se používala pro vytvoření modrého nebo zeleného lemování, se získávala z přirozeně se vyskytujícího kamene, uhličitanu sodného. Ten obsahoval rozpustný sodík a po vysušení předmětu zanechal tenkou vrstvu křemene, který vytvořil glazurovaný povrch. Kolem roku 1600 př. n. l. se glazurování dále rozvíjelo až po zdobení nádob, sošek a dlaždic. Efekt lesklého glazurování se později používal i pro imitaci kovů. V Evropě (Bulharsko) nalézáme importovaný fajáns z helénistického období Egypta – z období 100 let př. n. l. V západní Asii se fajáns objevila v 5. století, prostřednictvím Maurů se dostala do Španělska a odtamtud do Itálie. V Itálii se od roku 1466 vyráběla ve městě Faenza (odtud název fajáns).

V 17.–18. století se výroba fajánse dostává z Itálie do Francie a Nizozemska. Holandská modrobílá fajáns, která se začala vyrábět v Delftu, používala pro malbu dekorů také kobalt. Největší rozkvět Delftské fajánse by v letech 1670–1730. Další dílny byly v Rotterdamu, Amsterodamu, Haarlemu a Goudě. V Německu byly založeny fajánsové

[4] http://en.wikipedia.org/wiki/Chinoiserie

[5] http://cs.wikipedia.org/wiki/Porcelán

manufaktury kolem roku 1660. Dílny se nacházely v Hanau, Frankfurtu nad Mohanem, dále potom v Berlíně, Kasselu, Braunschweigu, Ansbachu a Norimberku.[6]

Z výše uvedených důvodů, především těžké dostupnosti a vysoké ceny originálního porcelánu bylo jednou z dalších možností imitovat tento materiál nástěnnou malbou, a to v případě, že se jednalo o iluzivní imitaci porcelánových fajánsových váz nebo obkladových kachlů. Iluzivní malba fajánsových kachlů nebyla zcela běžná, ale není ojedinělá. Vyskytuje se převážně v interiérech zámeckých jídelen či orientálních salónků. Kvalita provedení iluzivní fajánsové výzdoby s úmyslem napodobit čínský porcelán se odvíjela od zručnosti malíře a složitosti kopírovaných předloh.

V 17. století sestavil holandský cestovatel Johan Nieuhoff (1618–1672) knihu s vyobrazením 150 ilustrací, které sloužily jako předlohy pro chinoiserie, které se staly populárními zejména v 18. století.[7]

9. Příklady některých realizací

Na území České republiky existuje několik realizací imitování fajánsové výzdoby technikou nástěnné malby. Jedná se většinou o součásti reprezentativních prostor zámků a paláců (zámek Český Krumlov, zámek Slatiňany, zámek Bruntál, Přehořovský Lobkovický palác, Jaroměřice nad Rokytnou, Hořín, Veltrusy a další).

9.1. Čínský salónek na zámku v Českém Krumlově

Nástěnná malba iluzivních fajánsových kachlů je provedena na stěnách Čínského salónku na zámku v Českém Krumlově. Tématika vyobrazených motivů je také inspirovaná Chinoiserii. Jednoduché postavy, drobná architektura i vegetace jsou podobná malbě ve výklenku ve Sterneggovském paláci. Autorem maleb v Českém Krumlově je český malíř pozdního baroka František Jakub Prokyš (1713–1791). Malby pocházejí z roku 1757. Malby inspirované východními motivy provedl F. J. Prokyš vícekrát, ale iluzivní malované dlaždice pouze v jednom známém případě. Pracoval tu pro Josefa I. Adama knížete

[6] http://cs.wikipedia.org/wiki/Fajáns

[7] http://en.wikipedia.org/wiki/Johan_Nieuhof

ze Schwarzenberga. Po propuštění z poddanství se stal Prokyš svobodným měšťanem v Třeboni a později, od 60. let 18. století, měšťanem v Českých Budějovicích, kde byl členem malířského cechu. Hlavním objednatelem Prokyšových maleb byli Schwarzenberkové a církevní hodnostáři. Proto se s dílem Františka Jakuba Prokyše setkáváme na Českokrumlovsku často.[8]

9.2. Lobkovický palác

V paláci se do dnešní doby dochovaly malířsky bohatě vyzdobené místnosti přízemního traktu a salla terreny. Štukatury od T. Soldatiho vytvářejí rámec pro řadu nástropních maleb. Některé z maleb prováděl barokní malíř Jan Jakub Stevens ze Steinfelsu. Konkrétně v jedné za zadních místností hlavního traktu jsou na stěnách nástěnné malby iluzivních fajánsových váz modro šedých odstínů. Ve stejném barevném provedení jsou i poprsí postav a pohledy do krajiny s drobnými postavami, vegetací a drobnou architekturou na klenbě tohoto sálu. Podobné náměty se objevují i na klenbě a doběžích klenby salla terreny.

9.3. Velkopřevorský palác

Stavba patřící maltézských rytířům vybočuje tematicky z uvedených příkladů. Zde je v jedné z místností kamenný krb, obložený modro bílými keramickými obklady v hnědém rámování. Jejich ornamentika je mnohem bohatší a výraznější. Zmíněný krb je možné zařadit do barokní úpravy po roce 1725. Dochovaná dekorace ukazuje na prestiž majitelů paláce.

[8] http://www.ckrumlov.info/docs/cz/osobno_frjapr.xml

10. Jan Jakub Stevens ze Steinfelsu (1651–1730)

Pocházel z malířské nizozemské rodiny, usazené v Čechách v rudolfínské době. Pieter Stevens, dědeček Jana Jakuba byl malířem na dvoře císaře Rudolfa II. a věnoval se malbě vedut a krajinářství. Otec Jana Jakuba, Antonnín Stevens, byl významný pražský malíř druhé třetiny 17. století. Pro církevní instituce v Praze maloval oltářní plátna a obrazové cykly (obraz pro hlavní oltář v kostele P. Marie Vítězné na Malé Straně, cyklus premonstrátských světců pro strahovský klášter). Byl také žádaným portrétistou vysoké aristokracie a členů císařské rodiny, věnoval se i nástěnnému malířství. Roku 1643 získal šlechtický přídomek ze Steinfelsu. Antonín Stevens měl osm dětí. Malířství se věnovali dva synové Pavel (Antonín) Stevens (asi 1641–1692) a Jan Jakub Stevens (1651–1730), z nichž Jan Jakub byl specialistou na freskovou malbu.[9] Tvorba Jana Jakuba Stevense je v Čechách známá až po roce 1688, časová prodleva bývá vysvětlována jeho studijním pobytem v Itálii, datovaným do let 1672–1679.

Mezi první doložené Steinfelsovy práce patří fresková výzdoba benediktinského klášterního kostela sv. Vojtěcha v Broumově, která byla dokončena roku 1688. Do štukově vymezených polí a klenbě lodi a presbytáře maloval Steinfels cyklus šesti výjevů z legendy sv. Vojtěcha. Další doložené Steifelsovy práce jsou mytologické malby na stropě loveckého letohrádku v Královské oboře v Praze Bubenči (tzv. Šlechtova restaurace) postaveného roku 1689 prezidentem české komory hrabětem Krištofem Františkem Vratislavem z Mitrovic. Zde se jedná o malby s mytologickými náměty. V centrálním poli se nachází Apollonova jízda slunečním vozem, v dalších šesti doprovodných polích jsou malby Jupitera, Marse, Venuše s družinou amorů, Merkur, Diany a Saturna. Mezi vrcholná Steinfelsova díla patří malba kupole a klenebních polí v klášterním kostele cisterciaček ve Waldsassenu v Horních Francích (1695–1698). Z roku 1696 pochází fresková výzdoba v Pražské kapli na Svaté Hoře u Příbrami, na které je vyobrazeno pět českých patronů. Freskovou výzdobou opatřil kupoli cisterciáckého kostela Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci u Kutné Hory (1706).[10]

[9] http://cs.wikipedia.org/wiki/Antonín_Stevens

[10] PREISS, Pavel: Malířství vrcholného baroka, Dějiny Českého výtvarného umění II/2, Academia Praha 1989, str.545–546.

V roce 1709 byla Steinfelsova dílna povolána do Německa, aby se podílela na výzdobě württemberského vévodského zámku Ludwigsburgu. Malby s mytologickými náměty zdobily pokoje v tzv. corps de logis[11], předsíň a ložnici vévody.

Po návratu do Prahy 1710 provedl Steinfels ve stejném duchu výzdobu klenebních polí vestibulu paláce hraběte Františka K. Přehořovského z Kvasejovic (Lobkovický). Podílel se i na výzdobě salla terreny.[12] Součástí barevných malířských výjevů jsou v jedné ze zadních místností vestibulu iluzivní chiaroscurové malby fajánsových váz. V salla terreně jsou v drobných medailonech štětcové chiaroscurové malby ve škále modrých a šedomodrých tónů s náměty jednoduchých vedut. V letech 1713–1714 vyzdobil freskami klenbu lodi cisterciáckého kostela Nanebevzetí P. Marie v Oseku a v letech 1719–1721 zhotovil fresky pro benediktinský chrám sv. Markéty v Praze – Břevnově. Doba, po kterou Steinfels na počátku 18. století působil jako malíř nástěnných maleb, končí v roce 1725. S přibývajícím věkem ukončil Steinfels svou malířskou činnost a dožíval ve funkci člena městské rady.

11. Identifikace autora

Nástropní malba objevená ve štukovém rámu menšího čtvercového sálu v Sterneggovském paláci v Lázeňské ul. 9, byla panem PhDr. Martinem Mádlem PhD. A Anke Schlecht připsána Janu Jakubu Stevensovi ze Steinfelsu. Steinfelsova malba je spíše plošná a modelaci tvarů je dosaženo lokální štětcovou šrafurou, která vytváří objemovou modelaci. Při objevení iluzivních fajánsových kachlů ve výklenku stejné místnosti, byla nalezena podobnost některých tahů štětcové šrafury s tahy na draperii nástropní malby Pygmalión. Z výše uvedeného příkladu Přehořovského Lobkovického paláce je patrné, že Steinfelsovy nástěnné malby byly doplňovány i chiaroscurovými malbami v šedomodrých tónech, které jsou i tématy vyobrazení převážně vegetativních prvků velmi podobné námětům na iluzivních kachlích ve výklenku. Autor, ani přesnější datace výzdoby dveřního výklenku není známá. V případě, že by malba Pygmalyón souvisela s malbou iluzivních kachlů, a jejich autorství by tedy bylo připsáno Janu Jakubu Stevensovi ze Steinfelsu, pohybovala by se

[11] Corps-de-logis **(**z francouzštiny) je hlavní (ústřední) sídelní budova většího barokního zámeckého nebo palácového komplexu. http://cs.wikipedia.org

[12] PREISS, Pavel: Malířství vrcholného baroka, Dějiny Českého výtvarného umění II/2, Academia, Praha 1989, str. 547.

datace maleb na začátku 18. století. Výzdoba Přehořovského Lobkovického paláce je datovaná kolem roku 1710. I když se Steinfels věnoval nástěnnému malířství do dvacátých let 18. století, kdy svoji činnost po roce 1725 ukončil, mohlo by se určit jeho působení v Sterneggovském paláci do období mezi lety 1710 až 1725, kdy vlastnili objekt Thunové. Nikoliv však později. Tvrzení o dataci a autorství popisované malby iluzivních fajánsových kachlů je pouze spekulativní. Z podobnosti uvedených příkladů však není tato možnost vyloučená. Určení podobnosti nástropní malby Pygmalión a malby iluzivních kachlů mohla případně prokázat laboratorní analýza odebraných vzorků modrého pigmentu, zastoupeného v obou zmíněných nástěnných malbách. Porovnávané vzorky byly vyhodnoceny shodně jako smalt. Podrobnější analýza rozboru stopových příměsí a nečistot, obsažených v jednotlivém složení modrého pigmentu nebyla prozatím provedena.

DRUHÁ ČÁST – RESTAURÁTORSKÁ DOKUMENTACE

12. Restaurátorský průzkum

Při restaurátorském sondážním průzkumu v září 2008 byly nalezeny v zazděném dveřním výklenku pod vrstvou novodobých papírových tapet a několika monochromních malířských nátěrů relativně dobře dochované barevné vrstvy dekorativní nástěnné malby, provedené technikou secco na vápenné omítce. Povrch malby dekorů byl zvětralý a uvolněný, tmavé barevné vrstvy se sprašovaly.

Při rozšířeném průzkumu a plošném odkrývání na začátku dubna 2009 (pro De arte, spol. s.r.o. provedl MgA. Josef Duchan) byly zjištěny významné odchylky od výsledků sondážního orientačního průzkumu (BcA. Adam Černý a BcA. Michal Vedral, 2008). Pod vrstvami papírových tapet byla nalezena další souvislá vrstva bílého latexového nátěru, rozpustného částečně acetonem nebo nitroředidlem (dobře se naměkčila toluenem) a bezprostředně pod ním hnědo okrový nitrocelulózový souvislý nátěr. Ten překrýval všechny plochu výklenku. Měl velmi dobrou soudržnost s druhotnými vysprávkami i objevenou malbou. Lokálním plošným odkryvem již dříve obnažené malby na obou bočních plochách výklenku bylo zjištěno, že se jedná o iluzivní malbu tzv. fajánsových čtvercových kachlů. Kachle byly pravidelně rozvržené po všech plochách výklenku a ještě do vlhkého druhotného nátěru byly kružidlem vyryté centrální kruhy. Na omítce sou dobře patrné vpichy po středové jehle i ryté kresby kruhů, která byly v bočním osvětlení patrné i přes hnědo okrové nitrocelulózové nátěry. V centrální, kruhem vytýčené ploše každého kachle, je vždy zcela individuální stylizovaná malba krajinného detailu většinou s drobnou architekturou, figurální, nebo zvířecí stafáží (výjimečně plachetnice na moři). Jedná se o volné, štětcové chiaroscurové malby ve škále modrých a šedomodrých tónů. Témata maleb se neopakují, až na několik výjimek, a většinou nesou znaky malby evropské, ale v menším rozsahu i orientální, či africké.

13. Návrh na provedení restaurátorských prací

13.1. I. etapa

- Odkrytí nástěnných maleb na všech plochách výklenku za dvoukřídlými dveřmi na zbývající ploše 5,7 m^2 – zbytků světlých latexových a okrových nitrocelulózových nátěrů (včetně odstranění jejich zbytků z maleb přes čajové japonské papíry nebo jiné obklady) a lokálních vápenných a štukových vysprávek, dále pak jiných vysprávek omítek a dřevěných špalíků.
- Zajištění okrajů historických omítek v místech defektů injektováním tekutými vápennými maltami (Ledan, Terracoinjekt, VAPO) a obtmelení obvodů vápenným štukem.
- Prekonsolidace povrchu odkrytých maleb a omítek organokřemičitanem.
- Lokální zpevnění uvolněných omítek jejich vzájemné fixování, v případě nutnosti fixování omítek ke zdivu.
- Dočištění povrchu odkrytých barokních maleb od zbytků monochromních nátěrů a vápenných zákalů.

13.2. II. etapa

- Vyzdění poškozených nároží a vytmelení defektů vápenným štukem.
- Nanesení plošné ochranné mezifixáže na povrch očištěných maleb (vodná akrylátová disperze).
- Imitativní retuše a lokální rekonstrukce (případné potlačení nahnědlých lazur reverzibilní retuší).
- Závěrečná ochranná fixáž.

14. Nedestruktivní UV průzkum

Nástěnná malba výklenku byla pozorována v UV světle výbojkou Narwa 125 W (cca 360 nm). Pozorovaná místa byla nejprve vyfotografována v umělém světle, následně byla pořízena fotodokumentace, která se skládá ze snímků foto UV fluorescence (žlutozelené fotografie, realizované osvitem malby výbojkou Narwa 125 W, fotografováno přes středně žlutý filtr ORWO G3 na objektivu) a fotografie UV fluorescence (fialově tónované fotografie, realizované osvitem malby výbojkou Narwa 125 W, přes čirý UV filtr ROWI na objektivu). Průzkumem v UV fluorescenci byla pozorována místa po druhotných vysprávkách statických prasklin a zbytky nitrocelulózový nátěrů.

15. Destruktivní průzkum - odběr vzorků pro laboratorní analýzu

V průběhu restaurování byly odebrány 2 vzorky barevných vrstev pro laboratorní analýzu. Jeden vzorek byl odebrán ze zbytku lišty dřevěného obložení a druhý z modrého rohového dekoru nástěnné malby. Analýza měla určit použitý modrý pigment z dřevěného obložení a porovnat vzorek modrého pigmentu z nástěnné malby. Vyhodnocením obou vzorků bylo zjištěno, že se jedná o modrý pigment smalt. Souvislost nalezených fragmentů dřevěných lišt s nástěnnou malbou ve výklenku byla potvrzena.

Laboratorní analýza měla také určit podobnost nástropní malby Pygmalión[13] a malby iluzivních fajánsových kachlů. A to porovnáním stopových příměsí a nečistot obsažených v odebraných vzorcích modrého pigmentu (smaltu), který byl zastoupen v obou zmíněných nástěnných malbách. Podrobnější analýza rozboru nečistot obsažených v jednotlivém složení modrého pigmentu byla provedena pouze u vzorku z malby Pygmalión. U obou odebraných vzorků se jednalo o smalt. Jejich bližší podobnost nebyla prozatím potvrzena. Laboratorní analýzy vzorků z výklenku provedla laboratoř fakulty restaurování UP v Litomyšli.[14]

[13] Vzorky pro laboratorní analýzu z nástropní malby Pygmalióna odebral restaurátor akad.. mal. Josef Čoban.

[14] viz. Textová příloha

16. Průběh restaurátorských prací

Sondážní orientační průzkum byl proveden v místech starých oprav, kde se nalézaly zbytky vápenného štuku a vápenného pačoku rozmazané do široka i mimo praskliny. V bočních plochách výklenku byly v minulosti uchycené police pomocí zazděných dřevěných špalíků (původně v horizontálních liniích iluzivně malovaných spár mezi kachly a později bez ohledu na výmalbu). A právě z těchto míst bylo možné poměrně snadno odstranit hnědý nitrocelulózový nátěr, tak jak bylo prokázáno prvním orientačním průzkumem, a to pomocí restaurátorských kladívek a skalpelů. Na ostatních podstatně rozsáhlejších plochách (podhled a průčelí výklenku, lokálně i boční strany) byl hnědo okrový nitrocelulózový nátěr, nanesený přímo na povrchu vápenné malby. Průzkumem při odkrývání bylo zjištěno, že zmíněný nátěr částečně migroval i do porézního povrchu barokní malby. Tento velmi soudržný robustní nátěr byl odstraňovaný postupně po malých úsecích opakovaným odmýváním a odsáváním přes pevný čajový papír nitroředidlem C 6000 pomocí vatových tampónů. Čajový papír chránil malbu a hlavně tmavě modrou kresbu, před mechanickým odíráním, aby nedocházelo k jejímu úbytku. Na čajovém papíře, který byl stále provlhčován nitroředidlem, po krátké chvíli ulpívala vrstva hnědo okrové nitrocelulózové barvy a její nánosy se tak ztenčovaly. Tento proces bylo nutné opakovat nejméně pětkrát po sobě, dokud zůstávaly na čajovém papíře zbytky nitrocelulózové barvy a vatový tampon byl sytě okrový.

Odkrýváním bylo zjištěno, že zmíněný nátěr částečně migroval i do porézního povrchu barokní malby a i po důkladném odstranění vrstvy nitro barvy, zůstala celá plocha výklenku pokryta okrovým filmem. Zkouškami bylo zjištěno, že toto okrové zabarvení bylo možné dále částečně zeslabit pomocí odstraňovače starých nátěrů P 8212, který dále dočišťoval povrch malby. Odstraňovač byl nanášen na stěny výklenku opět přes čajový papír. Tento proces byl opakován dvakrát až třikrát po sobě. Následovalo lehké odsátí zbytků odstraňovače pomocí vatových tamponů namočených v nitroředidle. Odstraňovač nátěrů částečně působil i na nitrocelulózová pojidla, zapitá do druhotného nátěru vysprávky cementového charakteru, který zakrýval podhled výklenku a horní třetinu malovaných kachlů na průčelí. V důsledku tohoto nátěru byly malované výjevy na kachlích velmi špatně čitelné. Po chemickém dočistění výklenku, následovalo mechanické odstraňování druhotných vápenných vysprávek a uvolněných tmelů.

Podél vnějšího obvodu výklenku v kontaktu s dřevěným obložením soklu a zárubní dvoukřídlých dveří byly četné, různě rozsáhlé defekty omítek, dále byly omítky lokálně

uvolněné od zdiva v návaznosti na vypadaná místa. Po dočištění barevných ploch celého výklenku byly odstraněny zbytky vápenných a štukových vysprávek na obou bocích výklenku a v místech dřívějšího uchycení polic. Hloubkově byly zpevněny uvolněné omítky a následně fixovány ke zdivu vápennou směsí Ledanu, kterou byly také vyplněny tektonické praskliny, procházející diagonálně průčelní plochou dveřního výklenku. Chybějící části omítek byly doplněny, drobnější defekty vytmeleny vápenným štukem a povrchy tmelů upraveny vápenným tónovaným pačokem.

Povrchy celého výklenku s odkrytými malbami byly fixovány organokřemičitanem Funcosilem KSE 300.

Retušování malby bylo provedeno po uplynutí nutné technologické přestávky. Scelující retuše byly provedeny imitativním způsobem minerálními pigmenty pojenými 2 % vodnou akrylátovou disperzí Primal AC 35. Retušování malby provedeno takovým způsobem, že byla respektována autenticita dochovaného stavu barokní malby. Z tohoto důvodu nebyly provedeny rekonstrukce malby chybějících výjevů některých značně poškozených a nedochovaných kachlů.

Průběh restaurátorských prací byl fotograficky dokumentován a jejich způsob pravidelně konzultován se zástupci památkové péče (NPÚ pro HMP) a majiteli bytu.

Po dokončení restaurátorských prací byla vyhotovena restaurátorské dokumentace ve smyslu vyhlášky MK ČR č. 66/1988 Sb. v archivní podobě a na CD.

17. Použité materiály

Aceton

Nitroředidlo C 6000

Odstraňovač starých nátěrů P8212 (vyrábí Barvy a laky Kralupy, CZ)

Vodná akrylátová disperze Primal AC 35 (vyrábí Röhm a Hass, USA)

Ledan (vyrábí Tecno Edile, I)

Minerální pigmenty

Písek

Vápno vzdušné, uleželé

Organokřemičitan Funcosil KSE 300 (vyrábí Remmers, s.r.o.)

18. Doporučený režim pro uchování díla

Pro zrestaurovanou nástěnnou malbu byl doporučen ochranný režim, který zahrnoval následující doporučení. Ošetřovat pouze nasucho opatrným ometáním měkkými vlasovými štětci a vysáváním, neumísťovat do blízkosti maleb zdroje sálavého tepla, zabránit mechanickému poškození otěrem, údery apod., zabránit zatečení případně jinému působení vody, doporučená stálá relativní vlhkost v interiéru od 40 do 65 % max., nevystavovat působení přímého dopadajícího slunečního světla.

19. Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo dokončení odkrytí a restaurování části nástěnné malby s iluzivně malovanými fajánsovými kachly ve výklenku za dveřmi v malé místnosti v bytě ve 2. nadzemním podlaží, Lázeňská ulice 9, č. p. 289/III., Praha 1 – Malá Strana. Po provedení rozšířeného sondážního průzkumu bylo přistoupeno k odstranění druhotných souvislých novodobých nátěrů z levé části nástěnné malby dveřního výklenku. Byl vypracován návrh na restaurování, který byl pod dohledem vedoucího práce, pracovníka NPÚ a majitele bytu, realizován. Během restaurátorských prací byly odebrány vzorky k laboratornímu průzkumu a bylo provedeno jejich vyhodnocení. Po ukončení restaurátorských prací byl zpracován dokumentační materiál.

Odkrytá iluzivní malba fajánsových kachlů rozšiřuje poznání o dobové nástěnné malbě. Malba vypovídá o tehdejším výrazném módním vlivu fajánsové chinoiserie na místní malířskou produkci. Malba byla podrobně zdokumentována a může tím přispět k další badatelské činnosti.

LITERATURA:

PREISS, Pavel: Malířství vrcholného baroka, Dějiny Českého výtvarného umění II/2, Academia, Praha, 1989.

VLČEK, Pavel a kolektiv: Umělecké památky Prahy, Malá Strana, Academia, Praha, 1999.

KREJČÍ, Vilém a kolektiv: Slovník antické kultury, Svoboda, Praha,1974.

POCHE, Emanuel: Prahou krok za krokem, Paseka Praha, Litomyšl, 2001.

POCHE, Emanuel, PREISS, Pavel: Pražské paláce, Odeon, Praha. 1978.

POCHE, Emanuel, Ehm Josef: Pražské interiéry, Orbis, Praha, 1973.

DOKOUPILOVÁ, Sylva: Scénář k výstavě fajáns, Diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, Ústav archeologie a muzeologie, Brno, 2010.

SLÁNSKÝ, Bohuslav: technika malby díl I. II. Malířský a konzervační materiál, Paseka, Praha, 2003.

DINGEMAN, Korf: Tegels, Bussum, 1960.

BERENDSEN, Anne: Tiles a general history, London, 1967.

BAYEROVÁ, Tatjana, BAYER, Karol: Laboratorní zpráva - Nástropní malba „Pigmalión“ z domu u Zlaté husy v Lázeňské ul. č. p. 9 v Praze, průzkum barevných vrstev, Litomyšl, 2009.

http://www.krizovnici.eu

http://cs.wikipedia.org

Obrazová příloha

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

Obr.6

Obr. 7

Obr. 8

Obr. 9

Obr. 10

Obr. 11

Obr. 12

Obr. 13

Obr. 14

Obr. 15

Obr. 16

Obr. 17

Obr. 18

Obr. 19

Obr. 20

Obr. 21

Obr. 22

Obr. 23

Obr. 24

Obr. 25

Obr. 26

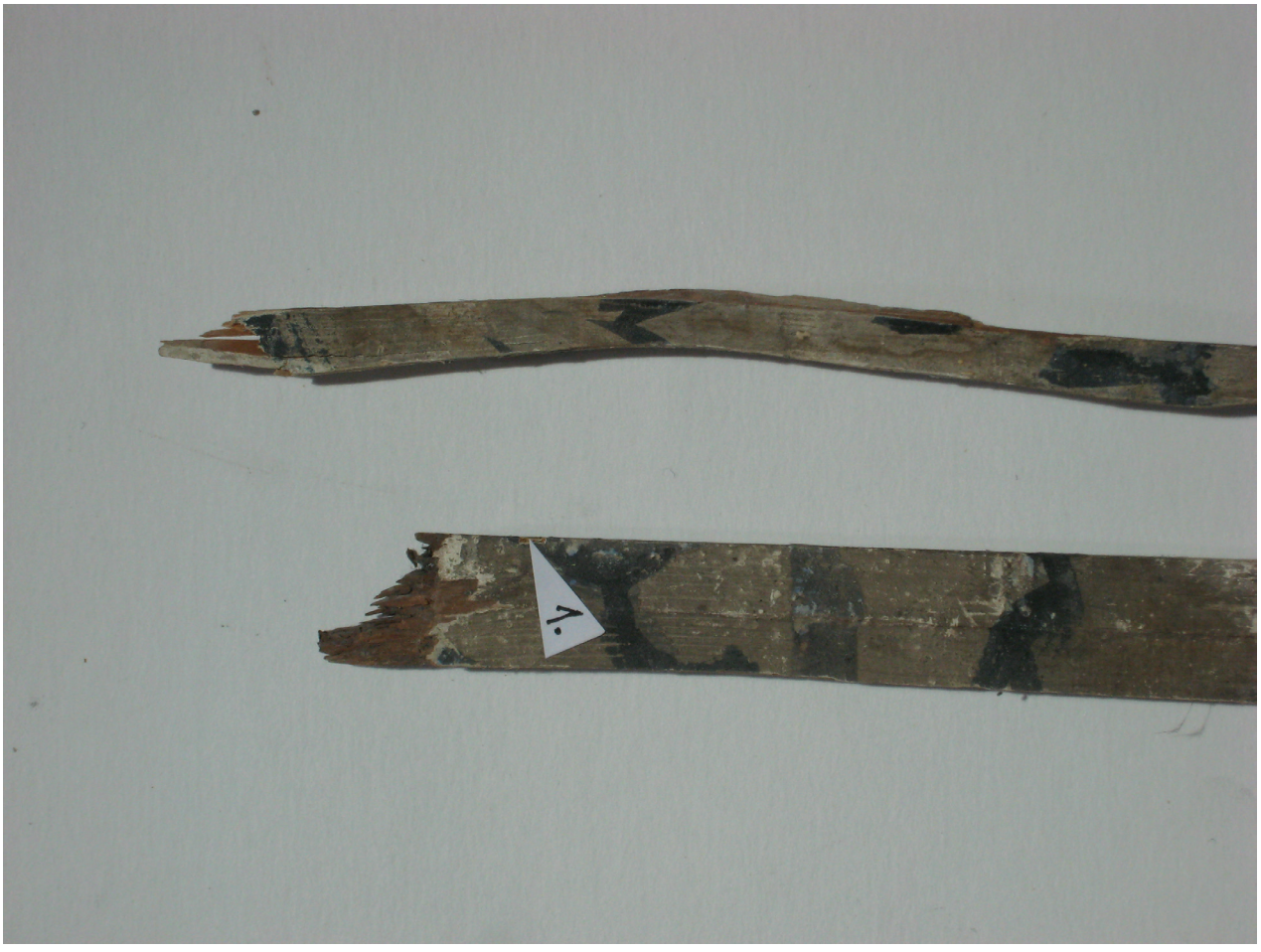

Obr. 27

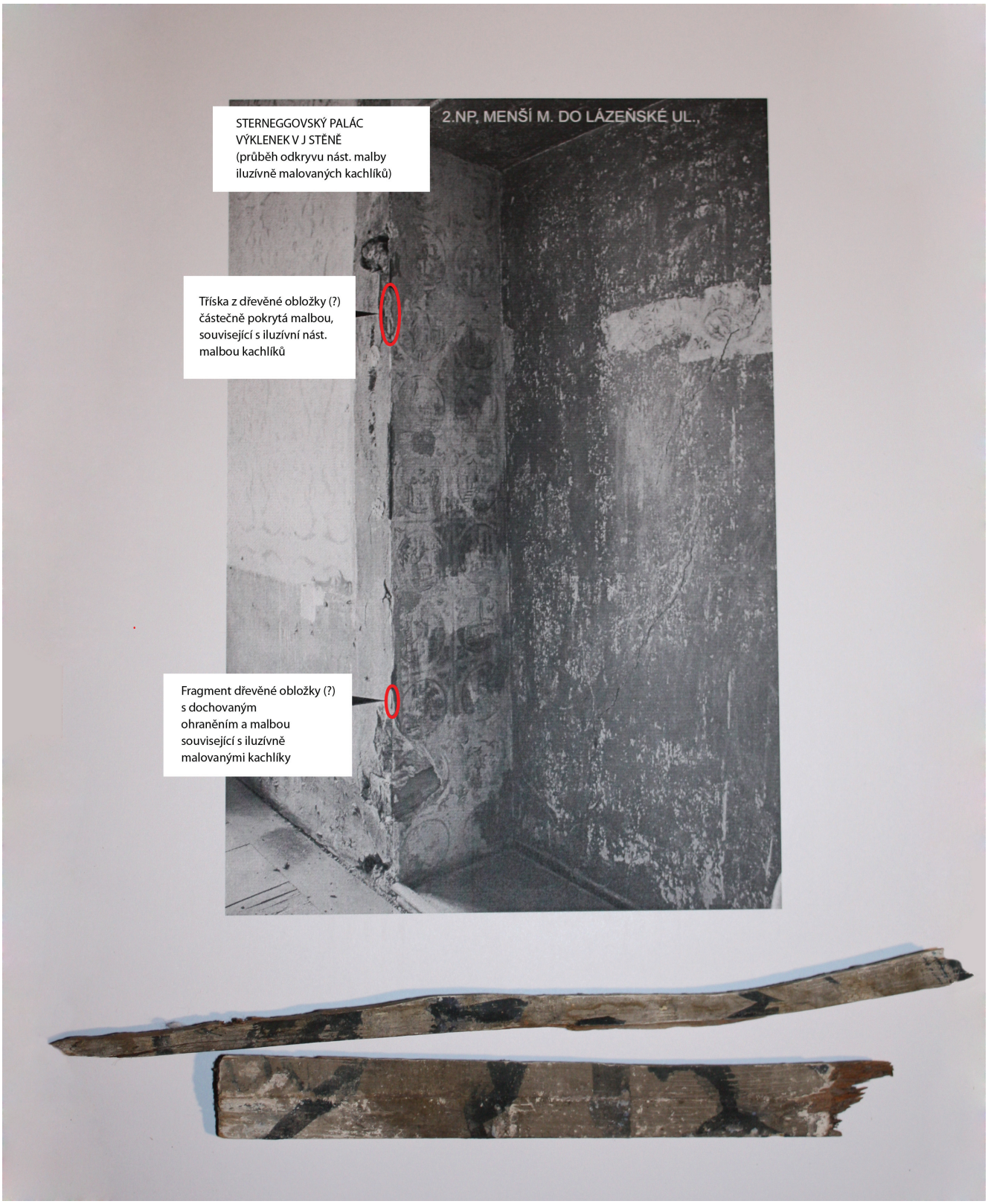
STERNEGGOVSKÝ PALÁC
VÝKLENEK V J STĚNĚ
(průběh odkryvu nást. malby
iluzívně malovaných kachlíků)
2.NP, MENŠÍ M. DO LÁZEŇSKÉ UL.,
Tříska z dřevěné obložky (?)
částečně pokrytá malbou,
související s iluzívní nást.
malbou kachlíků
Fragment dřevěné obložky (?)
s dochovaným
ohraněním a malbou
související s iluzívně
malovanými kachlíky

Obr. 28

Obr. 29

Obr. 30

Obr. 31

Obr. 32

Obr. 33

Obr. 34

Obr. 35

Obr. 36

Obr. 37

Obr. 38

Obr. 39

Obr. 40

Obr. 41

Obr. 42

Obr. 43

Obr. 44

Obr. 45

Obr. 46

Obr. 47

Obr. 48

Obr. 49

Obr. 50

Obr. 51

Obr. 52

Obr. 53

Obr. 54

Obr. 55

Obr. 56

Obr. 57

Obr. 58

Obr. 59

Obr. 60

Obr. 61

Obr. 62

Obr. 63

Obr. 64

Obr. 65

Obr. 66

Obr. 67

Obr. 68

Obr. 69

Obr. 70

Obr. 71

Obr. 72

Obr. 73

Obr. 74

Obr. 75

Obr. 76

Obr. 77

Obr. 78

Obr. 79

Obr. 80

Obr. 81

Obr. 82

Obr. 83

Obr. 84

Obr. 85

Obr. 86

Obr. 87

Obr. 88

Obr. 89

Obr. 90

Obr. 91

Obr. 92

Obr. 93

Obr. 94

Obr. 95

Obr. 96

Obr. 97

Obr. 98

Obr. 99

Obr. 100

Obr. 101

Obr. 102

Obr. 103

Obr. 104

Obr. 105

Obr. 106

Grafická příloha

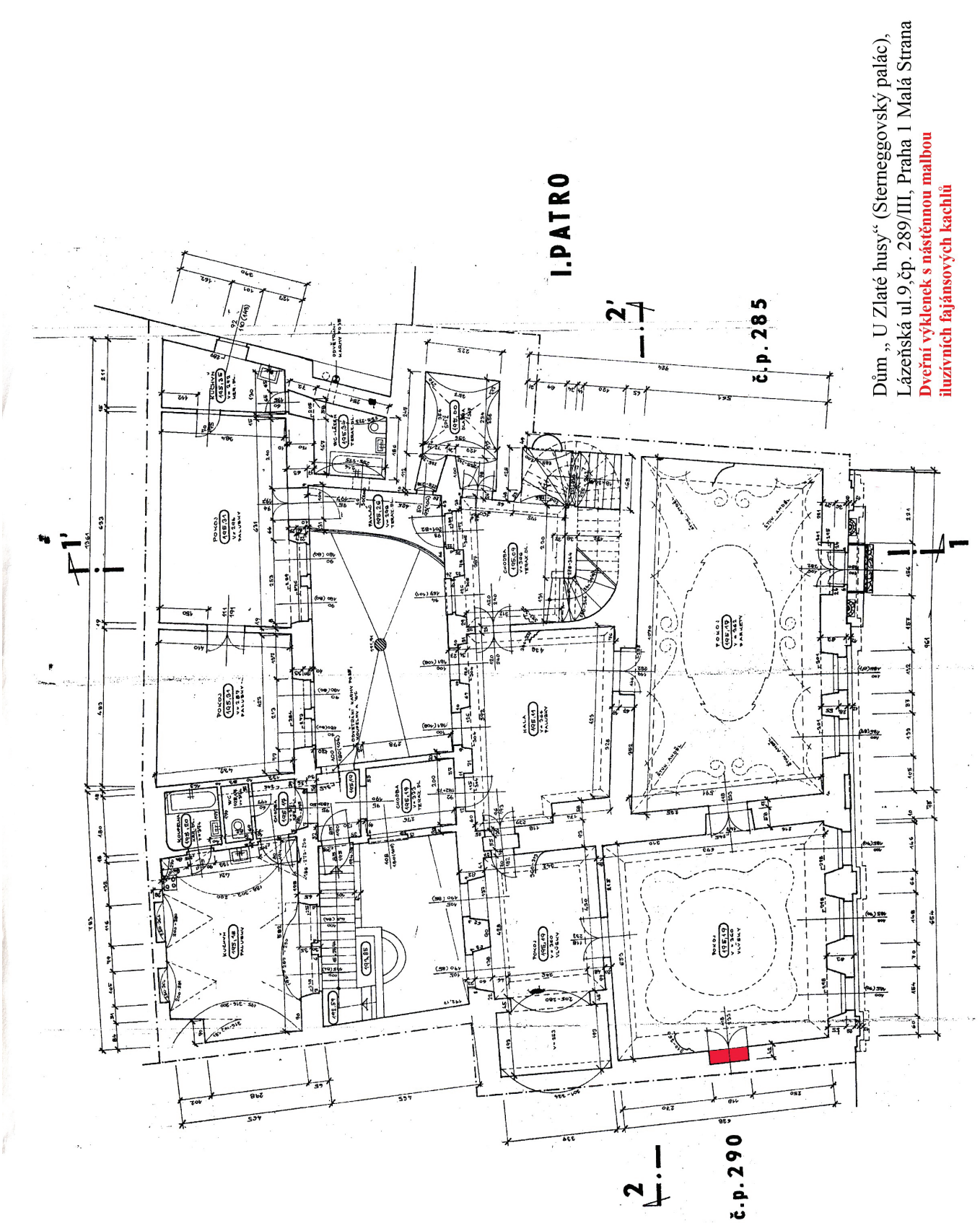

Dům „ U Zlaté husy“ (Sterneggovský palác), Lázeňská ul.9,čp. 289/III, Praha 1 Malá Strana
Dveřní výklenek s nástěnnou malbou iluzívních fajánsových kachlů

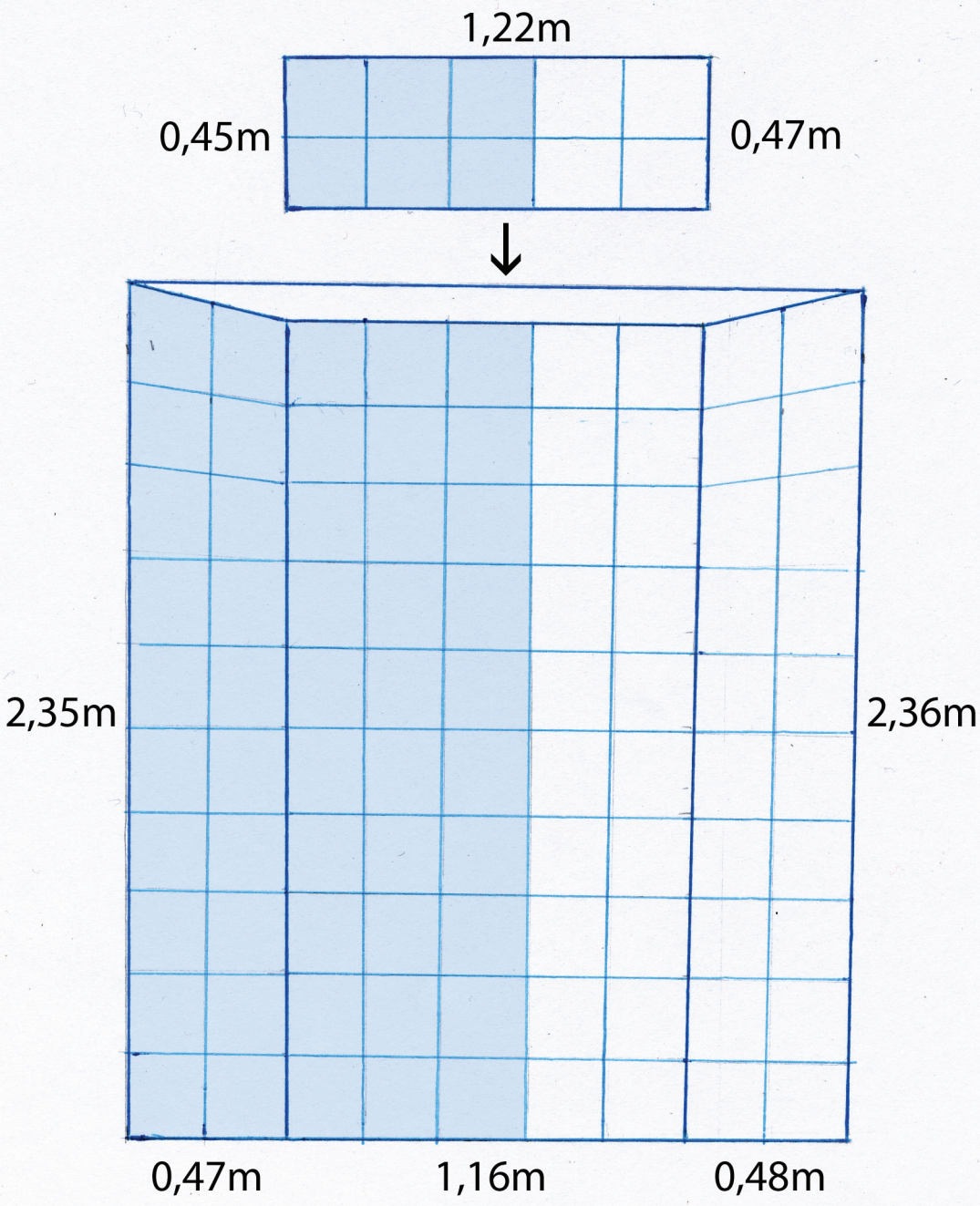

rozdělení výklenku - podíl restaurátorských prací

Petra Hamplová

Františka Hamsíková

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Autor fotografií: Petra Hamplová, není-li uvedeno jinak.

1. Dům u „Zlaté husy“ Sterneggovský palác.
2. Čtvercová místnost s výklenkem. Foto: Jan Branč
3. Dům u „Zlaté husy“ Sterneggovský palác. Literatura: Ehm, Josef – Poche, Emanuel: Pražské interiéry, Praha 1973.
4. Čtvercová místnost s výklenkem. Literatura: Ehm, Josef – Poche, Emanuel: Pražské interiéry, Praha 1973.
5. Dveřní výklenek - restaurátorský průzkum, 2008. Foto: BcA. Adam Černý, BcA. Michal Vedral
6. Sonda č. 1 – restaurátorský průzkum, 2008. Foto: BcA. Adam Černý, BcA. Michal Vedral
7. Snímání papírových tapet. Foto: MgA. Josef Duchan
8. Výklenek v průběhu odmývání latexového nátěru. Foto: MgA. Josef Duchan
9. Výklenek v průběhu odkrývání nitrocelulózového nátěru. Foto: MgA. Josef Duchan
10. Výklenek v průběhu odkrývání nitrocelulózového nátěru, Foto: MgA. Josef Duchan
11. Výklenek v průběhu odmývání nitrocelulózového nátěru
12. Malba po odmytí nitrocelulózového nátěru
13. Průběh odmývání nitrocelulózového nátěru
14. Malba po odmytí nitrocelulózového nátěru, detail
15. Malba po odmytí nitrocelulózového nátěru, detail
16. Malba po odmytí nitrocelulózového nátěru, detail
17. Průběh odmývání nitrocelulózového nátěru, detail
18. Průběh odmývání nitrocelulózového nátěru
19. Průběh odmývání nitrocelulózového nátěru, podhled
20. Průběh odmývání nitrocelulózového nátěru
21. Průběh odmývání nitrocelulózového nátěru, detail
22. Průběh odmývání nitrocelulózového nátěru, detail
23. Průběh odmývání nitrocelulózového nátěru
24. Poškození malby tektonickými prasklinami s druhotnými vysprávkami
25. Poškození malby v levé boční straně výklenku
26. Místo odběru vzorku č. 2. pro laboratorní analýzu

27. Místo odběru vzorku č. 1. pro laboratorní analýzu ze zbytku dřevěného obložení
28. Místo nálezu dvou zbytků dřevěného obložení. Foto: BcA. Hana Čobanová
29. Průběh snímání nitrocelulózového nátěru pomocí čajového papíru
30. Malba po sejmutí čajového papíru s nitrocelulózovým nátěrem
31. Malba po odmytí nitrocelulózového nátěru
32. Postup nanášení nitro ředidla přes čajový papír
33. Zkouška čištění malby odstraňovačem starých nátěrů přes čajový papír
34. Malba dočištěná odstraňovačem starých nátěrů
35. Průběh odmývání nitrocelulózového nátěru
36. Průběh odmývání nitrocelulózového nátěru
37. Průběh odmývání nitrocelulózového nátěru, podhled
38. Průběh odmývání nitrocelulózového nátěru, podhled
39. Průběh odmývání nitrocelulózového nátěru
40. Průběh odmývání nitrocelulózového nátěru
41. Průběh dočišťování odstraňovačem starých nátěrů, detail
42. Průběh dočišťování odstraňovačem starých nátěrů, detail
43. Průběh dočišťování odstraňovačem starých nátěrů, detail
44. Průběh dočišťování odstraňovačem starých nátěrů
45. Malba po dočištění odstraňovačem starých nátěrů, podhled
46. Malba po dočištění odstraňovačem starých nátěrů, podhled
47. Malba po odmytí nitrocelulózového nátěru, tektonická prasklina
48. Průběh odmývání a dočišťování malby
49. Průběh čištění malby odstraňovačem starých nátěrů přes čajový papír
50. Průběh dočišťování odstraňovačem starých nátěrů
51. Průběh dočišťování odstraňovačem starých nátěrů
52. Průběh čištění malby odstraňovačem starých nátěrů přes čajový papír
53. Průběh dočišťování odstraňovačem starých nátěrů, detail
54. Poškození malby v levé boční straně výklenku
55. Odstraňování druhotných vysprávek
56. Průběh tmelení
57. Průběh tmelení

58. Výklenek v průběhu tmelení
59. Injektáž tektonických prasklin
60. Průběh tmelení
61. Výklenek po vytmelení
62. Výklenek po vytmelení
63. Výklenek po vytmelení
64. Průběh tmelení v pravé boční část výklenku
65. Stav po tmelení pravé boční části výklenku
66. Stav po tmelení pravé boční části výklenku
67. Stav po tmelení levé boční části výklenku
68. Stav po tmelení levé boční části výklenku
69. Stav po tmelení
70. Stav po tmelení
71. Stav po tmelení a fixáži
72. Stav po tmelení a fixáži
73. Místo sledované v umělém osvětlení. Foto: akad. mal. Josef Čoban
74. Foto UV fluorescence realizované osvitem malby výbojkou Narwa 125 W, přes čirý UV filtr ROWI na objektivu. Foto: akad. mal. Josef Čoban
75. Foto UV fluorescence fotografováno přes středně žlutý filtr ORWO G3 na objektiv. Foto: akad. mal. Josef Čoban
76. Místo sledované v umělém osvětlení. Foto: akad. mal. Josef Čoban
77. Foto UV fluorescence realizované osvitem malby výbojkou Narwa 125 W, přes čirý UV filtr ROWI na objektivu. Foto: akad. mal. Josef Čoban
78. Foto UV fluorescence fotografováno přes středně žlutý filtr ORWO G3 na objektiv. Foto: akad. mal. Josef Čoban
79. Stav po restaurování
80. Stav po restaurování
81. Stav po restaurování
82. Stav po restaurování levé boční části výklenku
83. Stav po restaurování levé boční části výklenku
84. Stav po restaurování levé boční části výklenku
85. Stav po restaurování
86. Stav po restaurování a rekonstrukci celé místnosti. Foto: PhDr. Martin Mádl, Ph.D.
87. Stav po restaurování a rekonstrukci celé místnosti. Foto: PhDr. Martin Mádl, Ph.D.

88. Zámek Bruntál. Foto: Mgr.BcA. Zdena Lebedová
89. Zámek Bruntál. Foto: Mgr.BcA. Zdena Lebedová
90. Zámek Bruntál. Foto: Mgr.BcA. Zdena Lebedová
91. Zámek Bruntál. Foto: Mgr.BcA. Zdena Lebedová
92. Zámek Bruntál. Foto: Mgr.BcA. Zdena Lebedová
93. Lobkovický Přehořovský palác. Foto: PhDr. Martin Mádl, Ph.D.
94. Lobkovický Přehořovský palác. Foto: PhDr. Martin Mádl, Ph.D.
95. Lobkovický Přehořovský palác. Foto: PhDr. Martin Mádl, Ph.D.
96. Lobkovický Přehořovský palác. Foto: PhDr. Martin Mádl, Ph.D.
97. Lobkovický Přehořovský palác. Foto: PhDr. Martin Mádl, Ph.D.
98. Lobkovický Přehořovský palác. Foto: PhDr. Martin Mádl, Ph.D.
99. Zámek Český Krumlov. Foto: Lenka Velflová
100. Zámek Český Krumlov. Foto: Lenka Velflová
101. Zámek Český Krumlov. Foto: Lenka Velflová
102. Velkopřevorský palác. Foto: PhDr. Martin Mádl, Ph.D.
103. Velkopřevorský palác. Foto: PhDr. Martin Mádl, Ph.D.
104. Nástropní malba „Pigmalión“ (Jakub Stevens ze Steinfelsu).
Foto: BcA. Hana Čobanová
105. Nástropní malba „Pigmalión“ (Jakub Stevens ze Steinfelsu).
Foto: BcA. Hana Čobanová
106. Olejomalba Alegorie Spravedlnosti a Míru (JanuPetr Molitor).
Foto: BcA. Hana Čobanová

Chemicko-technologický průzkum

Akce:

- Restaurování a konzervace

Zadavatel průzkumu:

- Hamplová

Zadání průzkumu:

- *statigrafie barevných vrstev*
- *identifikace pigmentů*

Metody průzkumu:

- *optická mikroskopie v dopadajícím světle* – provedeno na optickém mikroskopu OPTIPHOT2-POL (Nikon, Japan). Přítomnost organických vrstev byla pozorována na základě jejich luminiscence v UV světle
- *rastrovací elektronová mikroskopie s energiodisperzním analyzátorem (REM-EDS)* – provedeno na elektronovém mikroskopu JEOL JSM 5500 LV s analyzátorem IXRF s detektorem Gresham Sirius 10. Provedeno ve spolupráci s Ing. Milanem Vlčkem, CSc. ze Společné laboratoře chemie pevných látek AV ČR a Univerzity Pardubice

Popis metodiky:

- *stratigrafie barevných vrstev* – vzorky byly zality do dentální pryskyřice Spofacryl. Dále byly vybroušeny příčné řezy vzorků. Nábrusy byly pozorovány pod mikroskopem v dopadajícím viditelném, modrém a UV světle při zvětšení 50x 100x a 200x
- *určení prvkového složení vrstev REM-EDS* – bylo provedeno na nábrusech připravených pro optickou mikroskopii v dopadajícím světle

Počet vzorků k analýze : 2

Vzorky byly odebrány zadavatelem

vzorek	popis
Vz. č. 1 (5804)	Dřevěná lišta
Vz. č. 2 (5805)	Iluzivní malba

Zpracovala:

- Ing. Alena Hurtová, Fakulta restaurování Univerzita Pardubice

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl, telefon/fax 461 612 565, e-mail dekanat.FR@upce.cz,
bankovní spojení KB Pardubice 37030561/0100, IČO 00216275, DIČ CZ00216275

<u>Výsledky chemicko-technologického průzkumu</u>:

Statigrafie barevných vrstev a prvkové složení:

- *Vzorek č. 1 (5804)*

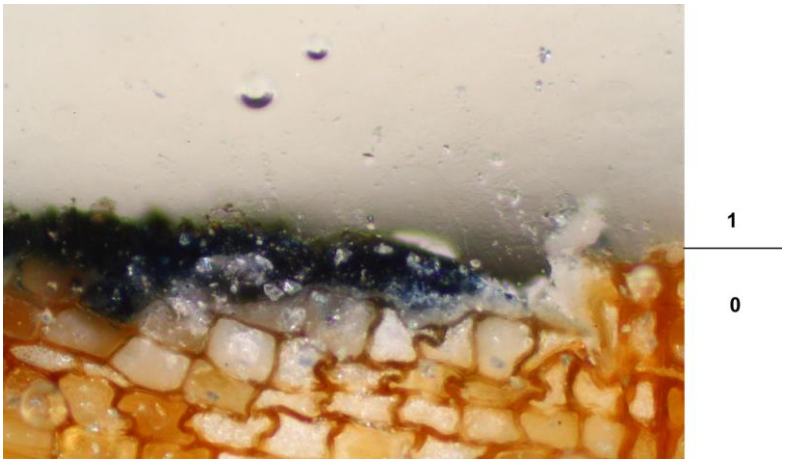

Bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 100x

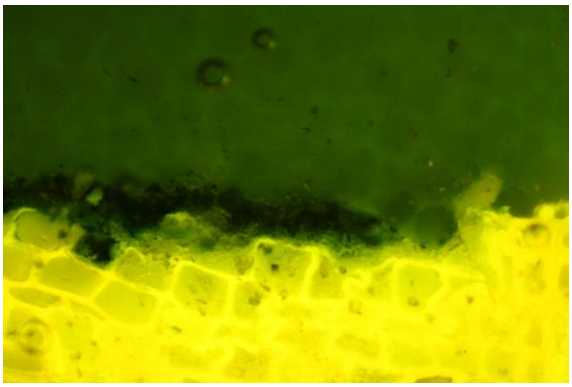

Modré světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 100x

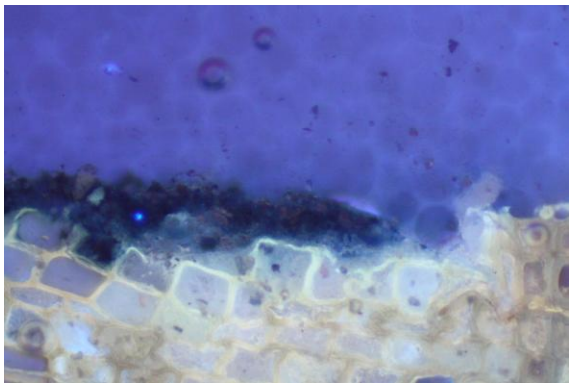

UV světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 100x

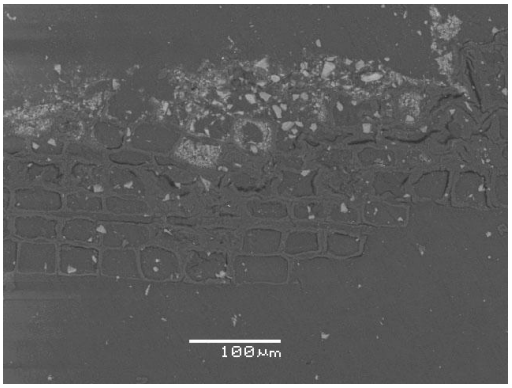

REM - EDS

1.	Vrstva dřevěného podkladu
2.	Tmavě modrá barevná vrstva REM – EDS: Ca, Si, Fe, Co, As Barevná vrstva obsahuje uhličitan vápenatý a nejspíše smalt

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl, telefon/fax 461 612 565, e-mail dekanat.FR@upce.cz,
bankovní spojení KB Pardubice 37030561/0100, IČO 00216275, DIČ CZ00216275

- *Vzorek č. 2 (5805)*

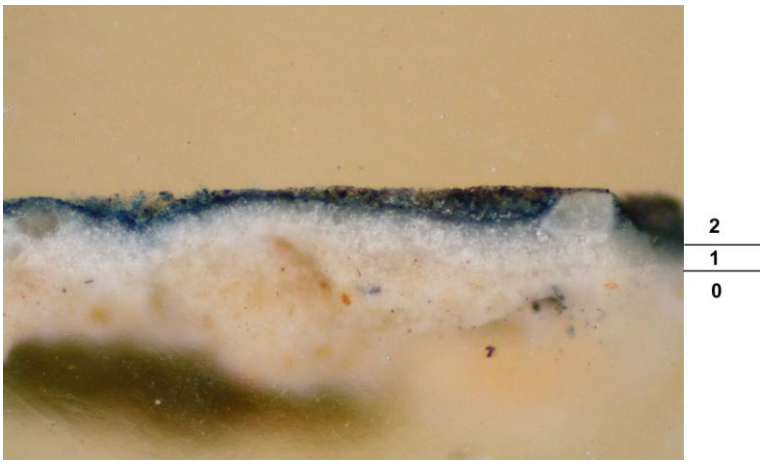

Bílé dopadající světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 100x

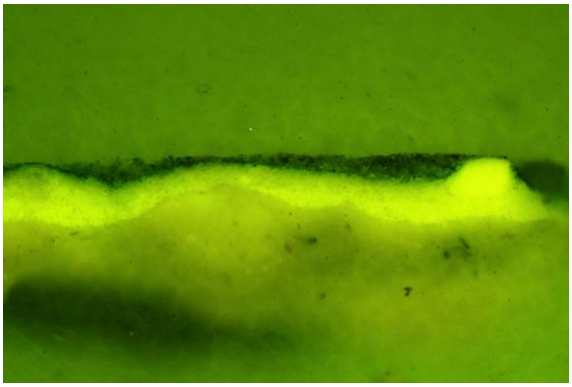

Modré světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 100x

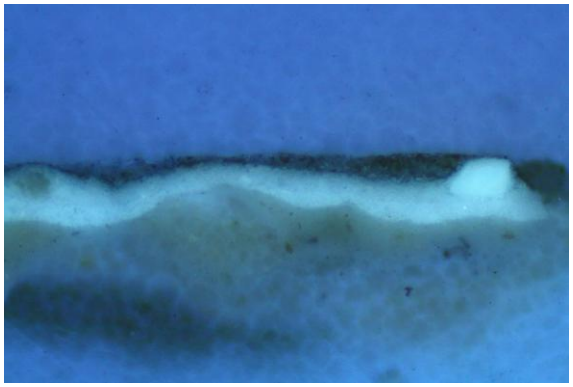

UV světlo, fotografováno při zvětšení mikroskopu 100x

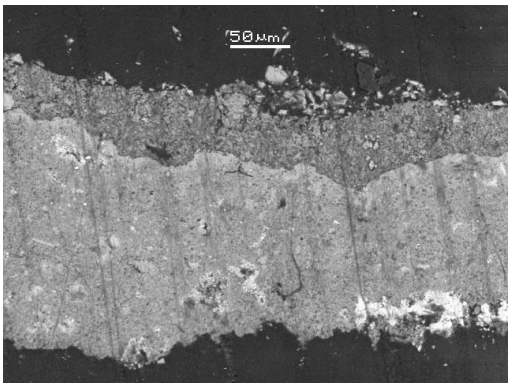

REM - EDS

0.	Bílá vrstva s hnědými zrny REM – EDS: Ca, Si, C Vrstva obsahuje uhličitan vápenatý a křemenná zrny
1.	Bílá vrstva s hnědými zrny REM – EDS: Ca, Si, C Vrstva obsahuje uhličitan vápenatý a křemenná zrny
2.	Tmavě modrá barevná vrstva REM – EDS: Si, Co, As, Ca Barevná vrstva obsahuje uhličitan vápenatý a nejspíše smalt

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl, telefon/fax 461 612 565, e-mail dekanat.FR@upce.cz,
bankovní spojení KB Pardubice 37030561/0100, IČO 00216275, DIČ CZ00216275

Závěr:

Složení barevné vrstvy je na obou vzorcích shodné.

V Litomyšli 12. 3. 2010

Alena Hurtová

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl, telefon/fax 461 612 565, e-mail dekanat.FR@upce.cz,
bankovní spojení KB Pardubice 37030561/0100, IČO 00216275, DIČ CZ00216275